

יועסקו לפי הכללים שנקבעו בפסיקה ובתקשי"ר, כדי למנוע חשש לפגיעה בזכויות מבקשים. מן הראוי, שבכל מינוי של קבלן ייבדק אם מתקיימים הקריטריונים המתירים העסקת קבלן, יפורטו בפרוטוקול הנימוקים להחלטה להעסיק קבלן, ייבדק אם התקבלו כל האישורים הדרושים וישמרו במשרד כל המסמכים הדרושים.

על הלשכה לפעול לקצר את משך הטיפול בתיקים, ולשם כך, בין היתר - על הרשם להסתייע בסגנונו בנושאי הפטנטים שבהם יש לסגן סמכויות לפי החוק, ועל הלשכה לפעול לשינוי חקיקה לעניין סמכויותיו בנושא סימני מסחר. כדי לייעל את הטיפול בבקשות, מן הראוי שיהיה בלשכה מדריך מפורט ומסודר לבוחנים בנושאים הנוגעים לבחינת פטנט.

מן הראוי להקפיד שבקשות לפטנטים בנושאים ביטחוניים יטופלו רק בידי מי שיש לו סיווג ביטחוני ויאוחסנו במקום מוגן. יש להקפיד שלעורכי פטנטים, המגישים בקשות של התעשיות הביטחוניות יהיה סיווג ביטחוני. לנוכח העובדה שכל הבקשות הן סודיות, ויש כאלה שכוללות מידע ביטחוני סודי ביותר, יש להקפיד הקפדה יתרה על הגנת הארכיון והתיקים בלשכה.

חשוב לספק לקהל ידיעות, ספרייה ושירות פרסום לעניין פטנטים. לשם כך על הלשכה לפתח מערכת ממוחשבת המתאימה לנושאים ולבעיות שהלשכה עוסקת בהם והמאפשרת לה ניהול תקין ויעיל של ענייניה. מערכת כזאת תאפשר, למשל, בדיקה מהירה בדבר תקפותו של פטנט, ותביא לחיסכון בזמן ובכסף למגיש הבקשה, ותסייע לו להחליט אם כדאי להמשיך במחקר ובפיתוח של האמצאה.

בדרך כלל אין משטרת ישראל אוכפת את הוראות החוק בעבירות הקשורות בפגיעה בקניין רוחני.

לדעת משרד מבקר המדינה, מן הראוי להביא לתיאום בין משרדי הממשלה, ביחוד בין משרד המשפטים לבין הגורמים העוסקים במשא ומתן בהסכמי סחר בין-לאומיים. יש לפעול לאכיפת ההגנה על זכויות בקניין רוחני ועל העמדה לדין על פגיעה בהן, בין היתר, כדי למנוע פגיעה בקשרי הסחר הבין-לאומיים של ישראל ובהטבות שניתנות לישראל ביצוא לארה"ב. מן הראוי לשקול הקמת גוף מרכזי לריכוז מידע וייעוץ בנושא קניין רוחני, ולתיאום בין הגורמים העוסקים בו.

ביצוע גזרי דין בבתי משפט והמרכז

לגביית קנסות, אגרות והוצאות

ריכוז ממצאים

לצורך ביצוע גזרי דין שנפסקו בבתי משפט נעזרות מזכירות בתי המשפט בגופים שונים ובכללם משטרת ישראל (להלן - המשטרה). במהלך השנים הצטברו בבתי המשפט גזרי דין רבים שלא בוצעו. כדי לגבות קנסות שהוטלו בידי בתי המשפט, אגרות בית משפט והוצאות משפט שנפסקו בבתי משפט, הוקם ב-1994 בהנהלת בתי המשפט המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות (להלן -- המרכז או המרכז לגביית קנסות).

בבתי המשפט בארץ מצויים במעקב אלפי תיקים פליליים שגזר הדין בעניינם טרם בוצע, או בוצע בחלקו בלבד על אף שחלפו שנים מאז ניתן (להלן - תיקים במעקב).

מדובר בעיקר בגזרי דין שבהם הוטל על הנאשם קנס או מאסר תמורתו בשל אי-תשלום הקנס. מזכירות בתי המשפט לא פעלו בהתאם להנחיות ולנהלים כדי להביא לביצוע גזרי הדין.

המסמך האחרון ברבים מהתיקים הנמצאים במעקב במדורים הפליליים של מזכירות בתי המשפט הוא עותק של "פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס" שהופקה למשטרה לפני שנים מספר. בתיקים אלה אין הודעה מהמשטרה שהפקודה בוצעה. מזכירות בתי המשפט לא עשו ניסיון לברר אם פקודות המאסר בוצעו או לאו.

גם כאשר המשטרה ביצעה פקודת מאסר והחייבים נאסרו, לא דווח על כך למזכירות בית המשפט, ומשום כך נשארו התיקים בבית המשפט במעקב.

מזכירות בתי המשפט לא הקפידו לגבות כספי פיצויים שנפסקו בהליכים פליליים בבתי משפט לטובת מי שנפגע מעבירה (להלן - המתלונן); יש שהפיצויים (פיצוי למתלונן) נגבו מהחייב, אך לא הועברו למתלונן.

מזכירות בתי המשפט לא הקפידו להעביר לרשויות מקומיות ולוועדות לתכנון ולבנייה כספי קנסות שהתקבלו מחייבים והמגיעים על פי החוק לאותן רשויות.

מזכירות בית משפט השלום בירושלים לא העבירה לרשם המקרקעין במשך שנים צווי בית משפט לרישום הערת אזהרה בעניין מבנים בלתי חוקיים, או תוספות למבנים שטעונים הריסה.

במזכירות בתי המשפט בירושלים, בחדרה ובפתח תקווה, לא הוזנו למחשב נתונים של רוב התיקים שבמעקב, ומשום כך לא היה אפשר לעשות במזכירות אלה מעקב ממוחשב אחר ביצוע גזרי הדין.

עד 30.6.97 סיים המרכז לגביית קנסות לגבות תשלומים שהוטלו ב-40% מהתיקים שהועברו אליו מבתי המשפט. שיעור הגבייה בתיקים פליליים היה נמוך מאוד - כ-8% בלבד.

חלק גדול מהסכומים שגבה המרכז, לאחר שלא ניגבו באמצעות מזכירות בתי המשפט, הם אגרות שהגיעו מגופים מוסדיים.

המרכז טרם החל לטפל בגביית חובות נוספים שהחוק הסמיכו לגבות, כגון: חובות שנוצרו בבית דין לעבודה ובבית דין דתי וקנסות מינהליים.

הנהלת בתי המשפט ממונה על תפעול מערכת בתי המשפט. בין השאר, היא מפקדת על ניהול כוח האדם ועל סדרי המינהל והכספים של בתי המשפט. בכל בית משפט פועלת מזכירות המבצעת את הפעולות המינהליות שכרוכות בניהול תיקי בית המשפט, ובין היתר - את הפעולות המתחייבות מההליכים השיפוטיים, בהתאם לחוקים ולתקנות ובהתאם לפסקי הדין, להחלטות ולצווים של השופטים.

חוק העונשין, התשל"ז--1977 (להלן - חוק העונשין), קובע, כי קנס שהוטל ישולם מיד, אלא אם כן קבע בית המשפט מועד אחר לתשלום. קנס שלא שולם, כולו או מקצתו, במועד הקבוע לתשלום, תיווסף עליו תוספת פיגור בשיעורים הקבועים בחוק.

סעיף 71(א) לחוק העונשין קובע, כי "בית-המשפט הדן אדם לקנס, רשאי להטיל עליו מאסר עד שלוש שנים למקרה שהקנס כולו או מקצתו לא ישולם במועדו ובלבד שתקופת המאסר במקום קנס לא תעלה על תקופת המאסר הקבועה לעבירה שבשלה הוטל הקנס; נקבע לעבירה עונש קנס בלבד, ... לא תעלה תקופת המאסר במקום הקנס על שנה".

במהלך השנים הצטברו בהנהלת בתי המשפט ובמזכירויות בתי המשפט תיקים רבים מאוד שגזרי הדין שניתנו בהם לא בוצעו. מדובר בגזרי דין שבהם הוטלו על נאשמים קנסות והוצאות משפט. קושי מיוחד נוצר בגבייה מחברות. כדי לפתור בעיה זו, וכדי לגבות אגרות שלא שולמו, הוקם המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות שבהנהלת בתי המשפט.

המרכז הוקם על פי חוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, התשנ"ה-1995. בשנת 1996 התקין שר המשפטים את תקנות המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, התשנ"ו-1996, ונקבעו למרכז נוהלי עבודה פנימיים ונהלים הנוגעים לעבודתו עם מזכירויות בתי המשפט.

על פי החוק האמור, כספי החובות שנגבו לפיו ייזקפו לחשבון הנהלת בתי המשפט וישמשו לצורכי תפעולה של מערכת בתי המשפט. מאז הקמתו ועד 30.6.97 סיים המרכז את הטיפול ב-18,687 תיקים וגבה יותר מ-22 מיליון ש"ח.

בחדשים מאי-ספטמבר 1997, לסירוגין, בדק משרד מבקר המדינה את דרך הביצוע של גזרי דין במדורים הפיליפיים שבמזכירויות בתי משפט השלום בירושלים, בבאר שבע, בחדרה ובפתח תקווה; ביחידת ההוצאה לפועל של משטרת ישראל במחוז ירושלים וביחידת ההוצאה לפועל נגב במחוז הדרום נבדקו דרכי הטיפול בפקודות מאסר שהועברו מבתי המשפט; ובמרכז לגביית קנסות, אגרות, והוצאות נבדק הטיפול בגבייה. בדיקה קודמת של משרד מבקר המדינה בנושא מינהל בתי המשפט פורסמה בדוח שנתי 43, עמ' 355. להלן הממצאים העיקריים:

מזכירויות בתי המשפט

בכל אחד מבתי משפט השלום פועלת מזכירות המחולקת למדורים: מדור אזרחי, מדור פלילי ומדור תעבורה. המזכירות מבצעת את הפעולות המינהליות שכרוכות בניהול התיקים המשפטיים, ובכללן פעולות ליישום גזרי הדין.

מזכירויות בתי המשפט מבצעות את הפעולות הנובעות מההליכים השיפוטיים בהתאם לחוקים ולתקנות ובהתאם לפסקי דין, החלטות וצווים של שופטים. גזברויות בתי המשפט מבצעות את הפעולות הכספיות.

מזכירויות בתי המשפט מתאמות עם המשטרה, בין השאר, את ביצועם של צווי הבאה לבית המשפט, ומעבירות לביצוע המשטרה פקודות מאסר עקב אי-תשלום קנס.

נוהלי העבודה של מזכירויות בתי המשפט מעוגנים ב"קובץ הנהלים" של הנהלת בתי המשפט. המרכז לגביית קנסות הפיץ, על דעת המשנה למנהל בתי המשפט, נוהלי עבודה בין המרכז לבין מזכירויות בתי המשפט. על פי כללי המרכז, על המזכירויות להעביר אליו תיקים שהתשלום שנקבע בהם לא שולם, אף שהן פעלו כנדרש לגבייתו. עם התיקים האלה נמנים תיקים של מי שלא שילמו את המחצית השנייה של אגרת בית המשפט; תיקים של מי שפקודת מאסר נגדם הוחזרה ללא ביצוע; תיקים ובהם פסקי דין נגד חברות שלא שילמו קנסות; ותיקים שנקבע בהם שיש לשלם פיצוי למתלונן (ראה להלן), אך הפיצוי לא שולם.

פרויקט אכיפה ממוחשבת

במהלך 1995-1997 עברו מזכירות בתי המשפט לעבודה במחשב, והדבר מאפשר לעשות מעקב ממוחשב אחר שלבי הטיפול בתיקי בתי המשפט. החל באפריל 1997 מופעלת בבתי המשפט מערכת "אכיפה ממוחשבת" למעקב אחר ביצוע גזרי דין. באמצעותה נבדק אם קנסות שולמו במועד שנקבע בגזר הדין, ואם הקנס לא שולם - מופקת "פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס", וזו מועברת למזכירות בית המשפט לבדיקה ולהתימת שופט.

באותו חודש הפיצה הנהלת בתי המשפט מסמך המתאר את פרויקט "אכיפה ממוחשבת", אשר על פיו תועבר היזמה לאכיפת גזרי דין ממעקב ידני למעקב ממוחשב.

הנהלת בתי המשפט הגדירה את אוכלוסיית היעד, והמחשב סרק את מאגר גזרי הדין והפיק למזכירות בתי המשפט אלפי פקודות מאסר עקב אי-תשלום קנס.

משרד מבקר המדינה העלה, כי, מתוך ארבעה מדורים פלייליים במזכירות בתי משפט שנבדקו, הוזנו למחשב הנתונים של גזרי הדין שבמעקב רק בבית המשפט בבאר שבע, ואילו בבתי המשפט בירושלים, בחדרה ובפתח תקווה לא בוצעה ההזנה למחשב. לכן לא היה אפשר לבצע אכיפה ממוחשבת.

לדעת משרד מבקר המדינה, לנוכח הקשיים שבמעקב הידני אחר הביצוע של גזרי דין, וכדי להביא לביצוע של גזרי דין רבים ככל האפשר, יש להורות לבתי המשפט להזין למחשב בכל ההקדם את גזרי הדין שבכל התיקים שבמעקב.

בית משפט השלום בירושלים

במהלך החודשים יוני-אוגוסט 1997 בדק משרד מבקר המדינה את ביצוע גזרי הדין במדור הפליילי שבבית משפט השלום בירושלים. נבדקו תיקים במעקב שבהם ניתן גזר דין אך הוא טרם בוצע או טרם בוצע במלואו.

ביולי 1997 היו במזכירות בית המשפט יותר מ-1,100 תיקים פלייליים במעקב, כמפורט להלן:

השנים	מספר התיקים במעקב	ס"ה מצטבר
1990-1986	128	128
1993-1991	252	380
1996-1994	681	1061
1997	49	1110

בספטמבר 1996 עברה מזכירות בית המשפט לעבודה במחשב. הביקורת העלתה, שגם לאחר הפעלת המערכת הממוחשבת לא הוזנו למחשב גזרי הדין ברוב הגדול של התיקים שבמעקב; בחלק קטן של התיקים הוזנו רק נתוני תשלומים שבוצעו לאחר המעבר לעבודה במחשב. בנסיבות אלה אין אפשרות לעשות מעקב ממוחשב אחר גזרי הדין. המעקב הידני הוא מטבע הדברים איטי הרבה יותר, ופעמים הוא נעשה באיחור רב.

גזרי דין רבים נותרו כאבן שאין לה הופכין, ומזכירות בית המשפט בירושלים לא פעלה לביצועם. המעקב אחר גזרי דין רבים נפסק, גזרי הדין לא בוצעו, ותמצית התיקים לא הועברה

למרכז לגביית קנסות, כדי שיפעל לגביית התשלום מהחייבים. משרד מבקר המדינה בדק 80 תיקים פלייליים מהשנים 1986-1996 הנמצאים במעקב, והעלה שהטיפול ברובם היה לקוי, כמפורט להלן:

בשמונה תיקים לא הופקה, עד מועד הביקורת, פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס במשך חצי שנה עד חמש שנים מהמועד שנקבע לתשלום הקנס. ב-12 תיקים הוצאה פקודת מאסר באיחור של יותר מחצי שנה. תשעה תיקים אחרים נשארו במעקב, על אף שהמשטרה כבר ביצעה את פקודת המאסר עקב אי-תשלום קנס והחייב נשלח למאסר, אך המשטרה לא דיווחה על כך למזכירות בית המשפט. נמצא, כי המשטרה לא נהגה לדווח למזכירות בית המשפט בירושלים כאשר חייב נעצר, בשל אי-תשלום חוב ונשלח למאסר. על פקודות המאסר בחמישה תיקים היתה רשומה כתובת לא מעודכנת של החייב, על אף שבתיק המשפט, שהתנהל במשך שנים, כבר היתה כתובת אחרת. בחמישה תיקים לא נגבה או נגבה ולא הועבר לזכות המתלונן, הפיצוי שקבע לו בית המשפט. יש שבית המשפט גבה תקבולים שהגיעו לרשויות מקומיות ולוועדות לתכנון ולבנייה, אך לא הועברו אליהן. עוד נמצא, כי מזכירות בית המשפט לא העבירה לרשם המקרקעין צווים של בית המשפט, שהוצאו בתיקי עבירות על חוק התכנון והבנייה, התשכ"ה-1965 (בעניין בנייה בלתי חוקית, חריגות בנייה, צווי הריסה וכד'), ועל פיהם יש לרשום הערת אזהרה בפנקס רשם המקרקעין.

רק ב-30 מ-80 התיקים שנבדקו לא הועלו ליקויים בדרך הטיפול. יצוין שבחלקם כלל לא נדרש כל טיפול של מזכירות בית המשפט.

כאמור, נבדקו בבית המשפט בירושלים 80 תיקים. הדוגמאות לליקויים שיפורטו בהמשך מובאות מבית המשפט בירושלים אולם דוגמאות דומות להן נמצאו בחלקן גם בבתי משפט אחרים שנבדקו. להלן פירוט של עיקרי הליקויים שהועלו בבית משפט השלום בירושלים:

אי-ביצוע גזרי דין וחוסר תיאום עם המשטרה

בביקורת הועלה, כי ב-25, מבין 80 התיקים שנבדקו, נמצאו העתקי פקודות מאסר שהוצאו נגד חייבים, חלקם לפני שנים, אך לא נמצאו מסמכים המעידים שמזכירות בית המשפט פנתה אל המשטרה כדי לברר אם הפקודות בוצעו.

לדוגמה: ב-5.11.91 הורשע נאשם בזיוף שיקים גנובים, התחזות, מרמה ומשיכת כספים מחשבונם של אחרים. במסגרת גזר הדין, הוטל עליו, נוסף על מאסר על תנאי קנס בסך 750 ש"ח שהיה עליו לפרוע בשלושה תשלומים חודשיים רצופים ושווים החל ב-1.1.92. כמו כן הוא חויב לשלם פיצויים למי שנפגעו (המתלוננים) מהעבירות שבהן הורשע: למתלונן אחד - פיצוי בסך 1,400 ש"ח צמוד למדד המחירים לצרכן של חודש יוני 1990, ולמתלונן השני - פיצוי בסך 2,000 ש"ח, צמוד למדד אוקטובר 1990. הנאשם לא שילם את הקנס ואת הפיצוי למתלוננים. בתאריך 8.3.92 הוצאה נגדו פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס. עד מועד סיום הביקורת, ספטמבר 1997, לא נמצאו בתיק בית המשפט מסמכים שמהם אפשר ללמוד על תוצאות הטיפול בפקודה.

בנובמבר 1997 השיבה מזכירות בית המשפט למשרד מבקר המדינה, כי "הקנס לא שולם כך שפקודת המאסר עדיין בתוקף" וכי "לא נעשה ניסיון לברר מה עלה בגורל פקודת המאסר". בינואר 1998 השיבה המשטרה, כי "לא נמצא רישום המאשר שפקודת המאסר נקלטה במשטרה".

יצוין שגזר הדין לא הוזן למחשב, ומשום כך אין במערכת האכיפה הממוחשבת של הנהלת בית המשפט כל מידע על התיק. מזכירות בית המשפט גם לא פעלה לחדש או לבטל את פקודת המאסר ולהעביר את הטיפול בגביית החוב למרכז לגביית קנסות.

גביית כספי פיצויים המיועדים למי שנפגע מעבירה

כאשר בית המשפט פוסק, כי נוסף על המאסר או הקנס על הנאשם לשלם גם פיצוי למי שנפגע מעבירה (להלן - פיצוי למתלונן), על גזברות בית המשפט לגבות את הסכום ולהעבירו למתלונן. כדי להבדיל בין סכומי הפיצוי לבין הקנסות הנזקפים לזכות אוצר המדינה, נרשם התקבול המגיע למתלונן, עד להעברתו אליו, כפיקדון.

הועלה, שמזכירות בית המשפט לא טיפלה כנדרש בגביית הפיצוי המגיע למתלונן. בארבעה מבין חמישה תיקים שנבדקו נמצא, כי בית המשפט בירושלים לא העביר למתלוננים עותק מגזר הדין, לכן ספק אם הם ידעו על הפיצוי שנפסק לזכותם. כמו כן לא פעלה המזכירות לגביית הפיצוי. זאת ועוד בתיק אחר נמצא שחלק מהפיצוי נגבה, אך הוא נרשם כקנס ולא כתקבול, ולכן לא הועבר למתלונן.

להלן שתי דוגמאות:

1. ביום 26.6.96 הורשע נאשם בעבירות של זיוף, שימוש במסמך מזויף, התחזות לאדם אחר והחזקת נכס החשוד כגנוב, ונדון, בנוכחותו, לארבעה חודשי מאסר בפועל, וכן למאסר על תנאי. כמו כן נקבע, כי הנאשם ישלם למתלונן פיצוי בסך 14,350 ש"ח בתוספת הצמדה וריבית מיום 12.6.94. מזכירות בית המשפט לא העבירה לבנק המתלונן עותק מגזר הדין, ואין מסמכים המעידים שהפיצוי שולם.

לאחר תום מועד הביקורת העבירה מזכירות בית המשפט למרכז לגביית קנסות את הטיפול בגבייה. בתשובתה מנובמבר 1997 השיבה מזכירות בית המשפט, כי "השופט לא הורה להעביר העתק מגזר הדין לבנק".

יצוין, כי הנהלת בתי משפט נתנה את דעתה על החומרה שבאי-תשלום פיצוי למתלונן ובחזרו של המרכז נקבע, כי יש להעביר לטיפולו כל תיק שנקבע בו פיצוי למתלונן. אולם, כאמור, מזכירות בית המשפט לא נהגה כך.

משרד מבקר המדינה הפנה את תשומת לבה של מזכירות בית המשפט בירושלים לחזור זה וכן למחדל של אי-העברת חלק מהתיקים כמתואר לטיפולו של המרכז. בתשובתה מדצמבר 1997 מסרה מזכירות בית המשפט כי "מאז הביקורת אכן מופנים כל המתלוננים בעניין פיצוי למתלונן למרכז, במידה והקנס לא שולם תוך 30 יום".

2. בדצמבר 1995 הוגש כתב אישום נגד שני נאשמים כבני 30 שתקפו אדם בן 85. לפי כתב האישום, "הנאשמים נכנסו לחנות וכשפגשו במתלונן, הרימו אותו וזרקו אותו על זכוכית הווטרינה שבחנות, שנשברה כתוצאה מכך. המתלונן נפל לרצפה והנאשמים החלו להכותו ולקללו ... כתוצאה ממעשי הנאשמים נגרמו למתלונן חבלות והוא נזקק לטיפול רפואי".

ביום 26.3.97 גזר בית המשפט על הנאשמים עונש מאסר שיבוצע בעבודות שירות, ותשלום למתלונן בסך 500 ש"ח לכיסוי עלות תיקון הנזקים שנגרמו, כמו כן חויב כל אחד מהנאשמים לשלם לו פיצוי בסך 1,500 ש"ח, וזאת לא יאוחר מ-1.5.97.

הביקורת העלתה שמזכירות בית המשפט לא העבירה למתלונן עותק מגזר הדין ולא פעלה לגביית הפיצוי. לאחר תום מועד הביקורת העבירה מזכירות בית המשפט למרכז את הטיפול בגביית הפיצוי.

רישום הערת אזהרה בפנקס רשם המקרקעין

בגזר דין בגין בנייה בלתי חוקית, שניתן בנוכחות הנאשם ב-28.5.96, הוא נדון לקנס בסך 7,500 ש"ח או 45 ימי מאסר תמורתם החל ב-1.7.96 בית המשפט גם דרש מהנאשם להרוס את המבנה,

אך ביצעו של צו ההריסה נדחה. כמו כן ציווה בית המשפט על רישום הערת אזהרה בפנקס רשם המקרקעין.

בבדיקת משרד מבקר המדינה במשרד רשם המקרקעין הועלה שלא נרשמה שם הערת אזהרה בעניין צו ההריסה, ומכאן שהוראת בית המשפט בעניין זה לא בוצעה. בנובמבר 1997 השיבה מזכירות בית המשפט, כי "מעולם המזכירות לא ביצעה החלטות מסוג זה - הדבר חל על התובע (כנראה) על כל פנים, אף אחד לא הנחה את עובדי המזכירות לבצע החלטות מסוג זה".

תשובה זו תמוהה היא שכן הביקורת העלתה, כי בבתי משפט אחרים המזכירות הן שפונות אל רשם המקרקעין בבקשה לרשום הערת אזהרה. הפנייה נעשית באמצעות מכתב שמצורף אליו עותק מגזר הדין. מהתשובה האמורה עולה שבמשך שנים לא פנתה מזכירות המדור הפלילי שבבית משפט השלום בירושלים אל רשם המקרקעין בבקשה לרשום בפנקס המקרקעין הערות אזהרה בעניין מבנים ותוספות למבנים שבית המשפט ציווה להרסם, והורה לרשום זאת בפנקס רשם המקרקעין.

משרד מבקר המדינה הציג לפני רשם המקרקעין בירושלים לבדיקה כמה גזרי דין שניתנו בהם צווי הריסה למבנים שנבנו ללא רישיון, ובית המשפט קבע כי תירשם על כך הערת אזהרה. הבדיקה העלתה שהערות האזהרה לא נרשמו.

בתשובתה של מזכירות בית המשפט למשרד מבקר המדינה מינואר 1998 נאמר: "בגין חוסר הנחיות ברורות בהחלטות השופטים ובגזרי הדין, נהגו מזכירי בית המשפט להחיל את חובת רישום צו ההריסה בפנקס רשם המקרקעין על התביעה. משהוער למזכירים בעקבות דוח המבקר ובתאום עם נשיא בית משפט זה, יועברו החלטות וצווים שכאלה על ידי בית המשפט לרשם המקרקעין".

לדעת משרד מבקר המדינה, על מזכירות בית המשפט לאתר תיקים שבהם ניתנה כמתואר הוראה לרשום הערת אזהרה בפנקס המקרקעין, ולפעול לביצועה.

ביצוע עבודות שירות

על פי סעיף 51(א) ו-1(ב) לחוק העונשין, בית משפט שגזר על נאשם מאסר בפועל לתקופה של עד שישה חודשים רשאי להחליט שהנאשם יישא את עונש המאסר, כולו או חלקו, בעבודות שירות.

נוהל של הנהלת בתי המשפט, בתיאום עם נציגי שירות בתי הסוהר, קובע, כי כל אימת שנאשם נדון לביצוע עבודות שירות, יש לקבל אישור על תחילת העבודה מהמונה על עבודות שירות בתי הסוהר. הביקורת העלתה שרק בחלק מהתיקים יש אישור כזה.

לדעת משרד מבקר המדינה, על הנהלת בתי המשפט להקפיד שבתי המשפט יקיימו את הנוהל בנושא זה.

העברת תקבולים לרשויות מקומיות ולוועדות לתכנון ולבנייה

רשויות מקומיות שבתחומן אין בית משפט לעניינים מקומיים וכן מועצות אזוריות וועדות לתכנון ולבנייה מגישות תביעות על בנייה לא חוקית לבית משפט שלום. כספי הקנסות הנגבים מהנאשמים, במקרים אלה, מועברים על פי חוק לזכות הוועדה המקומית שהגישה את כתב האישום.

משרד מבקר המדינה העלה שלא תמיד הועברו לזכות ועדות התכנון קנסות שנגבו במקרים אלו. לדוגמה:

1. בתיק בו המאשימה היתה עיריית בית שמש, נדון הנאשם לקנס בסך 5,000 ש"ח. התשלומים ששילם הנאשם נרשמו כקנס ולא כפיקדון, ולכן נזקפו לטובת אוצר המדינה, במקום שיועברו לעירייה.

בעקבות הביקורת, שונה הרישום ב-17.8.97 ונרשם כפיקדון, והתשלומים הועברו לעיריית בית שמש.

2. הנאשם, תושב המועצה אזורית מטה יהודה, נדון לקנס בסך 3,000 ש"ח על עבירות תכנון ובנייה. הקנס שולם לקופת בית המשפט בכמה שיעורים, בין אפריל 1993 לפברואר 1994, אך גזברות בית המשפט לא העבירה למועצה את תשלומי הקנס, חוץ מ-750 ש"ח.

בתשובה למשרד מבקר המדינה מנובמבר 1997 מסרה מזכירות בית המשפט, כי הליקוי יתוקן.

משרד מבקר המדינה העלה מקרים נוספים של אי-העברת תקבול לרשויות מקומיות ולוועדות לתכנון ולבנייה גם בבתי משפט אחרים.

לדעת מבקר המדינה, על הנהלת בתי המשפט לרענן את נוהלי העבודה בעניין רישום תקבולים ולהסביר לעובדי המזכירות מתי יש לרשום תקבול כקנס ומתי כפיקדון, וכן להקפיד שכספים שנגבו המגיעים לרשויות מקומיות או לוועדות לתכנון ולבנייה אכן יועברו אליהן מיד עם גבייתם.

בית משפט השלום בבאר שבע

במאי 1997 בדק משרד מבקר המדינה את ביצוע גזרי הדין במדור הפלילי של מזכירות בית משפט השלום בבאר שבע. נבדקו 24 תיקים שבמעקב. במועד הביקורת הוחזקו במזכירות כמה מאות תיקים במעקב, שגזרי הדין בעניינם ניתנו בשנים 1986-1996.

בדצמבר 1996 נעשה במזכירות בית המשפט מעבר לעבודה במחשב, וזה מאפשר לעשות מעקב ממוחשב אחר ביצוע גזרי הדין. יצוין, כי המדור הפלילי במזכירות בית המשפט בבאר שבע הזין למחשב את הנתונים של החלק הארי של התיקים שבמעקב מהשנים 1986-1996, ובהם הנתונים על גזרי הדין: הוא גם עדכן את סכומי הקנסות ששולמו.

הביקורת העלתה, שבתשעה מבין 24 התיקים שנבדקו המסמך האחרון הוא העתק של "פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס" שנשלחה למשטרה; חלק מפקודות אלו הוצאו לפני שנים. בתיקים האמורים לא היתה הודעה של המשטרה שממנה ניתן ללמוד אם הפקודה בוצעה; גם לא נמצאו בהם מסמכים המעידים שמזכירות בית המשפט ניסתה לברר זאת עם המשטרה.

מזכירות בית המשפט גם לא העבירה, באופן שיטתי, לטיפולו של המרכז, את התיקים שהיא לא גבתה את הקנסות שנקבעו בעינם.

בית משפט השלום בחדרה

במדור הפלילי של מזכירות בית משפט השלום בחדרה נעשה המעבר לעבודה במחשב ב-1.4.97. כאמור, מערכת האכיפה הממוחשבת תוכננה כך שחלק מעבודת המעקב אחר ביצוע גזרי הדין נעשית אוטומטית באמצעות המחשב. מהבדיקה עולה, כי לא נמצאו במזכירות תיקים במעקב

מהשנים 1987-1993. על פי הסברו של הממונה על המדור, כל התיקים מאותן שנים הועברו למגנזה.

משרד מבקר המדינה בדק את ביצוע גזרי הדין ב-20 תיקים מהשנים 1994-1997 שהיו במעקב במדור הפלילי של בית המשפט בחדרה. נמצא, כי בעת המעבר לעבודה במחשב לא הוזנו למחשב הנתונים של רוב התיקים האלה, ולפיכך אין אפשרות לעשות מעקב ממוחשב ו"אכיפה ממוחשבת" אחר ביצוע גזרי דין שנקבעו בעניינם; המעקב, אם נעשה, היה ידני, ונעשה לעתים באיחור רב.

הביקורת העלתה, כי בחלק מהתיקים שגזר הדין בעניינם ניתן במהלך השנה האחרונה הוזנו למחשב רק הנתונים על תשלומים שהתקבלו ולא נרשמה בו תמצית גזר הדין. מובן שבמקרים אלה לא מופעל מערך ה"אכיפה הממוחשבת".

עוד הועלה, כי בתשעה מ-20 התיקים שנבדקו לא הוצאה פקודת מאסר; אלא בעקבות הביקורת של משרד מבקר המדינה. בשלושה תיקים שגזר הדין בהם לא בוצע והמעקב נפסק, הועבר הטיפול למרכז לשם ביצוע הגבייה בעקבות הביקורת. בשני תיקים הגישה הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה עירון תביעה בענייני תכנון ובנייה, אף שהחייבים שילמו את הקנסות שהוטלו עליהם, אך אלה לא הועברו לוועדה המקומית. בתביעה אחרת, שהגישה הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה השומרון, נדון הנאשם לקנס בלבד, אולם מזכירות בית המשפט הודיעה לרשם המקרקעין בטעות כאילו הוצא צו הריסה. רק בעקבות הביקורת שלחה מזכירות בית המשפט הודעה לרשם המקרקעין לתקן את הטעות.

בית משפט השלום בפתח תקווה

ביום 1.4.97 נעשה מעבר לעבודה במחשב במדור הפלילי של מזכירות בית משפט השלום בפתח תקווה וכן בגזברות.

מנהל המדור הפלילי מסר, כי כל הנתונים של התיקים שנפתחו לאחר 1.4.97 ושל תיקים שגזר הדין בעניינם ניתן לאחר אותו מועד הוזנו למחשב. וכי המעקב אחר תיקים שנפתחו לפני כן הוא ידני.

במזכירות בית המשפט בפתח תקווה מונחים על המדפים זה בצד זה התיקים שכבר ניתן גזר דין בעניינם, ואין הפרדה בין התיקים הסגורים לבין התיקים שבמעקב שגזר הדין בהם טרם בוצע או בוצע בחלקו. יתר על כן, מנהל המדור הפלילי מסר, כי כאשר נעשו שיפוצים במקום התמוטטו מדפי התיקים, וחלק מהתיקים שהוחזרו למדפים לא סודרו כראוי. בנסיבות אלה כל אימת שיידרש תיק מסוים, יהיה צורך לחפשו בין כל התיקים שעל המדפים.

כיוון שהטיפול ברוב הגדול של התיקים בבית המשפט בפתח תקווה הוא ידני, קשה לנקוב במספר המדויק של התיקים במעקב הנמצאים שם. על פי ההערכה של משרד מבקר המדינה מדובר בכ- 1000-2000 תיקים.

משרד מבקר המדינה בדק במדור הפלילי של מזכירות בית המשפט את הטיפול ב-65 תיקים שגזר הדין בעניינם כבר נקבע, והעלה ליקויים רבים:

פקודות מאסר עקב אי-תשלום קנס

נמצא שבגזרי הדין ב-20 מהתיקים שנבדקו הוטל על הנאשמים, בחלק מהם לפני שנים מספר, תשלום קנס; על אף שהתשלום לא בוצע, לא הוציאה המזכירות נגד החייבים "פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס". עוד הועלה, כי מזכירות בית המשפט לא נקטה צעדים כלשהם נגד מי ששילמו קנסות באיחור.

מזכירות בית המשפט הסבירה, כי כאשר מופקת פקודת מאסר אין מתייקים העתק הפקודה בתיק בית המשפט.

יצוין, ששיטת עבודה זו אינה תואמת את נוהלי הנהלת בתי המשפט המחייבים להשאיר בתיק בית המשפט העתק חתום של פקודת המאסר.

שלילת רישיון נהיגה

1. משרד מבקר המדינה בדק את ביצועם של גזרי דין שבהם נשלל רישיון הנהיגה של הנאשם לצמיתות, או לפרק זמן מסוים, במסגרת הליך פלילי, להבדיל משלילה בבית משפט לתעבורה. בין התיקים שנבדקו בבית המשפט השלום בפתח תקווה נמצאו שלושה תיקים שהיו בהם גזרי דין כאלה.

הבדיקה העלתה, כי שלילת הרישיון שנקבעה באחד התיקים לא נרשמה במחשב משרד הרישוי, ואין מסמכים המעידים כי מזכירות בית המשפט פעלה לרשום בנתוני משרד הרישוי את דבר שלילת הרישיון, כמפורט להלן:

ביוני 1989 נהג הנאשם בנסיעה לאחור במעבר חציה ופגע באם ובשתי בנות שחצו את המעבר. הנאשם לא הושיט עזרה לנפגעות ונמלט במהירות מהמקום. כמו כן התברר שהוא נהג בתקופה של שלילת רישיון. בית המשפט גזר עליו 18 חודשי מאסר בפועל ורישיונו נשלל לשבע שנים.

בדיקת משרד מבקר המדינה במשרד הרישוי העלתה, כי תקופת השלילה שנקבעה לנאשם לא נרשמה במחשב משרד הרישוי.

2. כאשר נאשם נדון לשלילת רישיון נהיגה עליו להפקיד את רישיונו במזכירות בית המשפט. אם אינו עושה זאת, מורה בית המשפט להוציא נגדו פקודה ל"תפיסת רישיון נהיגה".

באחד מגזרי הדין הורה בית המשפט לתפוס את רישיון הנהיגה של הנאשם, אך המזכירות לא הוציאה למשטרה פקודה כזאת.

העברת תקבולים לרשות מקומית

בגזר הדין בארבעה מהתיקים שנבדקו קבע בית המשפט שעל הנאשמים לשלם קנסות לעיריית ראש העין. בשניים מהם לא העבירה גזברות בית המשפט לעירייה את סכומי הקנסות שהתקבלו.

העברת הטיפול בגבייה למרכז

הבדיקה העלתה, כי מזכירות בית המשפט לא העבירה למרכז את תמצית הנתונים של תיקי נאשמים שלא שילמו את חובם, כדי שיטפל בגביית החוב.

מזכירות בית המשפט השיבה למשרד מבקר המדינה בנובמבר 1997, כי בעקבות הערותיו הוזנו למחשב גזרי הדין בתיקים שנבדקו, והיא ממתינה להפקת פקודות מאסר באמצעות מערכת האכיפה הממוחשבת.

בתשובתה מ-2.12.97 מסרה הנהלת בתי המשפט, כי הליקויים בתיקים שנבדקו תוקנו, וכי היא תיזום מבצע לבדיקת שאר התיקים.

מממצאי משרד מבקר המדינה עולה, כי המעקב של מזכירות המדור הפלילי בבית המשפט בפתח תקווה אחר ביצוע גזרי הדין הוא כה לקוי עד שעניין סילוק הקנסות תלוי כמעט כולו ברצונו של החייב, מצב שאין להשלים עמו.

לדעת משרד מבקר המדינה, על הנהלת בתי המשפט להורות למזכירות בתי המשפט להזין למחשב את כל גזרי הדין משנים קודמות שטרם בוצעו, כדי לאפשר את ביצועם של גזרי הדין כתוצאה מפעולת מערכת האכיפה הממוחשבת.

פקודות מאסר עקב אי-תשלום קנס - התיאום עם המשטרה

משרד מבקר המדינה בדק, כאמור, את ביצועם של גזרי דין במשפטים פליליים שבהם מוטל עונש של קנס או קנס ועונש מאסר תמורתו. חוק העונשין קובע, כי קנס שהוטל ישולם מיד, אלא אם כן קבע בית המשפט מועד אחר לתשלום.

אם עברו 30 יום מהמועד שנקבע לתשלום הקנס, והחייב עדיין לא שילם את חובו, מפיקה מזכירות בית המשפט נגדו פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס. על הפקודה חותם שופט, ומזכירות בית המשפט מעבירה אותה למשטרה. הפקודות המתקבלות מבתי המשפט מטופלות במשטרה בידי יחידות הוצאה לפועל (להלן - הוצל"פ) אזוריות, המטפלות גם בעניינים אחרים. יחידות הוצל"פ מאתרות את החייב, ומאפשרות לו לשלם את חובו; אם החוב אינו משולם, נשלח החייב למאסר.

משרד מבקר המדינה בדק את הטיפול בפקודות מאסר עקב אי-תשלום קנס המועברות אל המשטרה:

נתוני הפקודות המתקבלות ביחידות הוצל"פ מוקלדים למחשב. שוטרי הוצל"פ מבצעים בדרך כלל שלושה ביקורים במשמרות שונות בכתובת החייב, אם היא ידועה: הפעולות שנקטו לאיתור החייב ופירוט ממצאי הביקורים נרשמים בטופס מיוחד (להלן - טופס 1086).

תוקף פקודת המאסר

במזכירות בתי משפט השלום שנבדקו נוהגים להמתין עד חודש לאחר המועד האחרון שנקבע לתשלום קנס. אם הפיגור עולה על חודש, מופקת נגד החייב פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס. בפקודת המאסר מצוין המועד האחרון שבו עדיין ניתן לשלם את הקנס. אחרי אותו מועד מוסיפים לסכום כלולה בו תוספת פיגור, תוספת פיגור נוספת, והכל בהתאם לחוק. בטופס פקודת המאסר יש שובר תשלום ובו סכום הקנס המקורי הכולל את תוספת הפיגור הראשונה, אך בחלק המיועד לתשלום לא רשום הסכום הכולל את תוספת הפיגורים הנוספת.

הביקורת העלתה שבמקרים בהם חלף המועד האחרון לתשלום הקנס הכולל את תוספת הפיגור הראשונה, והחייב לא נאסר, החזירה המשטרה את פקודות המאסר למזכירות בתי המשפט, כיוון שלא היה שובר המתאים לתשלום תוספת הפיגורים הנוספת.

משרד מבקר המדינה העלה שבמזכירות בתי המשפט וביחידות הוצל"פ של המשטרה שנבדקו קיימת אי-בהירות באשר למשך תוקפה של פקודת המאסר. לכאורה, פקודת המאסר היא בתוקף כל עוד לא בוטלה. בנוהל "ביצוע צווי הבאה ומאסר" של המשטרה לא נקבע מה הוא משך תוקפה של פקודת מאסר, ורק נאמר בו, כי "שוטר ביצוע יבצע פקודות הוצל"פ תוך 90 יום מיום קבלתן ביחידות הוצל"פ (בהתאם לחתמת המוטבעת עליהן) תוך שאיפה לבצע תחילה הפקודות שנמצאות יותר זמן ביחידה". גם בנוהל של הנהלת בתי משפט מ-12.3.95 העוסק

ב"פקודת מאסר - ביצוע ומעקב" לא נאמר מהו משך תוקפה של פקודת מאסר שהועברה למשטרה.

מבדיקת משרד מבקר המדינה עולה שזמן ההמתנה לביצוע פקודות המאסר בידי המשטרה שונה בכל בית משפט. לדוגמה: מנהל המדור הפלילי בבית משפט השלום בחדרה מסר, כי אם עברה שנה מאז הוצאה פקודת המאסר והיא טרם הוחזרה מהמשטרה בצירוף תשובה, נוהגת המזכירות להעביר את תמצית התיק למרכז כדי שיטפל בגביית החוב.

כאמור, בדיקת התיקים במעקב שבמזכירותות בתי המשפט העלתה, כי המסמך האחרון בתיקים רבים הוא העתק של פקודת מאסר שהועברה למשטרה; בתיקים אין מסמכים שמהם אפשר לדעת אם הפקודה אכן בוצעה. בתיקי בית המשפט בפתח תקווה גם לא נמצאו העתקים של פקודות המאסר, ולפיכך אין לדעת אם בכלל הוצאו שם פקודות כאלה.

לדעת משרד מבקר המדינה, הנהלת בתי המשפט והמשטרה צריכות לקבוע הנחיות חדשות שיבהירו את שאלת תוקפן של פקודות המאסר, את דרך הטיפול בהן, וכיצד יש לנהוג כאשר הסכום המצוין בשובר אינו כולל את תוספת הפיגורים הנוספת שעל החייב לשלם.

הטיפול בפקודות מאסר ביחידת ההוצל"פ

של המשטרה במחוז ירושלים

כאמור, הבדיקה במדור הפלילי של מזכירות בית משפט השלום בירושלים העלתה, כי המזכירות לא ביררה עם המשטרה אם פקודות מאסר עקב אי-תשלום קנס שהוצאו נגד חייבים אכן בוצעו. עקב כך לא הועברו תיקי החייבים לטיפול של המרכז, גם כאשר פקודת המאסר הוצאה לפני שנים.

הנהלת בתי המשפט מסרה בתשובתה, כי "יגובש נוהל בתאום עם המשטרה".

משרד מבקר המדינה ביקש לבחון ביחידת ההוצל"פ של המשטרה במחוז ירושלים טופסי 1086 מהשנים 1997-1992 הנוגעים לפקודות מאסר שהוציא בית משפט השלום בירושלים, כאשר בתיק בית המשפט לא נמצאה הודעה מהמשטרה בעניינן.

מתברר, כי ביחידת ההוצל"פ בירושלים מצויים טופסי 1086 רק משנת 1995 ואילך. רכז היחידה הסביר, כי טופסי 1086 שמולאו עד סוף 1994 הושמדו, ותמצית תוצאת הפעולה של יחידת ההוצל"פ נרשמה במחשב המשטרה, אך אם הנאשם נשלח למאסר, לא נהגו ביחידת ההוצל"פ לשלוח למזכירות בית המשפט הודעה שפקודת המאסר בוצעה.

משרד מבקר המדינה בדק בלשכת ההוצל"פ של המשטרה במחוז ירושלים את תוצאות הטיפול ב-25 פקודות מאסר עקב אי-תשלום קנס שהועברו אליה ממזכירות בית המשפט בין השנים 1991-1996. בכל אותם מקרים אין בתיקי בית המשפט הודעה מהמשטרה בדבר ביצוען של פקודות מאסר אלה, ולפיכך לא נעשתה כל פעולה נוספת לאכיפת גזר הדין.

הבדיקה העלתה, שתשע מהפקודות בוצעו והנאשם נשלח למאסר, אך המשטרה לא דיווחה על כך למזכירות בית המשפט; חמש פקודות לא בוצעו, כיוון שהסכום הרשום בהן לא היה מעודכן, או בשל כתובת לא נכונה או מספר תעודת זהות שגוי; ארבע פקודות הועברו לטיפולן של תחנות משטרה אחרות ולא דווח ללשכת ההוצל"פ על תוצאות הטיפול בהן; פקודה אחת בוטלה. אשר לשש הפקודות הנתורות, לא נמצאו במשטרה כל מסמכים המעידים על קבלתן.

כאמור, תשע מהפקודות בוצעו והחייבים נשלחו למאסר, אך המשטרה לא דיווחה על כך למזכירות בית המשפט. יחידת ההוצל"פ הסבירה, כי היא סברה ששירות בתי הסוהר דיווח על כך

למזכירות בית המשפט, דיווח שכאמור לא נעשה. יצוין, כי אין תיאום בעניין זה בין מזכירותות בתי המשפט לשירותות בתי הסוהר, ובשום תיק מהתיקים שנבדקו במזכירותות בתי המשפט לא נמצא דיווח של שירותות בתי הסוהר על ביצוע פקודת מאסר.

יצוין, כי בנוהל "פקודת מאסר - ביצוע ומעקב" שהוציאה הנהלת בתי המשפט נקבע, כי הן על המשטרה והן על בית הסוהר לדווח בכתב למזכירות בית המשפט על ביצוע המאסר.

מהאמור לעיל עולה שמזכירות בית המשפט אינה עושה מעקב מסודר אחר ביצוען של פקודות מאסר שהוצאו נגד חייבים, ושאינן תיאום בינה לבין יחידות ההוצל"פ של המשטרה. בכל המקרים לא היה המשך טיפול מצד מזכירות בית המשפט אחר ביצוע גזר הדין, תיקי נאשמים שפקודות המאסר נגדם בוצעו לא נסגרו. והתיקים לא הועברו למרכז. יצוין כי העדר תיאום עם המשטרה בעניין תוצאות הטיפול בפקודות מאסר התגלה בכל ארבעת בתי המשפט שנבדקו.

לדעת משרד מבקר המדינה מזכירותות בתי המשפט ויחידות ההוצל"פ במשטרה צריכות לעשות מעקב תקופתי מסודר אחר פקודות מאסר שלא בוצעו כדי למנוע מצבים לפיהם אין מידע במשך שנים על תוצאות טיפול ותיקים לא מטופלים. לדעת משרד מבקר המדינה חשוב למנוע את האפשרות שחייב יקבל מכתב התראה מהמרכז לגביית קנסות לאחר שהיה במאסר עקב אי-תשלום קנס. כמו כן מן הראוי שייקבע בנוהלי הנהלת בתי המשפט מתי ובאילו תנאים מזכירות בית המשפט רשאית להעביר את ביצוע הגבייה למרכז לגביית קנסות.

בתשובתה מדצמבר 1997 מסרה הנהלת בתי המשפט כי "יגובש נוהל בתאום עם המשטרה".

נתונים סטטיסטיים

על פי נתונים שמסרה המשטרה למשרד מבקר המדינה, בשנת 1996 הופנו אליה 37,269 פקודות מאסר, והיא סיימה את הטיפול ב-40,069 פקודות. יצוין שסיום טיפולה של המשטרה בפקודות מאסר אין משמעותו בהכרח שהנאשם אותר ושילם את הקנס או נשלח למאסר, שכן חלק מפקודות המאסר שהמשטרה סיימה את הטיפול בהן הן פקודות שהוחזרו למזכירותות בתי המשפט בלי שבוצעו, כיוון שהנאשם לא אותר.

משלוח פקודות המאסר

ראש מדור ההוצל"פ במטה הארצי מסר לנציגי משרד מבקר המדינה, כי בארץ פועלות 12 יחידות הוצל"פ, ופקודות המאסר אמורות להישלח ישירות אליהן.

הביקורת העלתה שמזכירות בית המשפט השלום בירושלים שולחת בקביעות את פקודות המאסר לכתובת "תחנת הבירה - מגרש הרוסים", במקום להפנותן ישירות ליחידת ההוצל"פ של מחוז ירושלים; ומזכירות בית המשפט השלום בבאר שבע מפנה את פקודות המאסר למשטרת באר שבע, ולא ליחידת ההוצל"פ של מרחב הנגב.

מכאן שעשרות אלפי הפקודות שהופקו בכל שנה בבתי המשפט הגיעו ליעדן לאחר ששהו זמן מיותר בתחנת ביניים, שלא לצורך. לדעת משרד מבקר המדינה על מזכירותות בתי המשפט להקפיד ולשלוח את פקודות המאסר ישירות ליחידות ההוצל"פ.

הכתובת על פקודת המאסר

על פקודות מאסר המופקות בידי מזכירות בתי המשפט רשומה כתובת אחת בלבד שאמורה להיות כתובת הנאשם. משפטים עשויים להימשך כמה שנים, ויש שבמהלך הזמן משתנה כתובתו של הנאשם. הביקורת העלתה שבבית משפט השלום בירושלים הופקו פקודות מאסר ובהן כתובת לא מעודכנת, שהועתקה מכתב האישום, גם כאשר הנאשם הודיע במהלך המשפט שכתובתו השתנתה, והשינוי נרשם בפרוטוקול. המשטרה החזירה את הפקודות תוך ציון: הנאשם אינו מתגורר בכתובת שצוינה. חמש דוגמאות לכך נמצאו בתיקים שנבדקו בבית המשפט השלום בירושלים.

כתובתה מסרה הנהלת בית המשפט כי היא תגבש עם המשטרה נוהל בעניין האחריות לאיתור הכתובת העדכנית של החייב לפני ביצוע פקודת המאסר.

לדעת משרד מבקר המדינה, כדי לסייע ליחידות הוצל"פ, על מזכירות בתי המשפט להקפיד שעל פקודת המאסר תירשם הכתובת המעודכנת של החייב, ואם יש בתיק כמה כתובות - יש לציין זאת וכן לבחון את האפשרות לרשום בפקודת המאסר פרטים נוספים המצויים בתיק שיש בהם כדי לסייע באיתורו של החייב, כגון כתובת העסק. כפי שהוא כמופיע בתיק בית המשפט.

ביצוע פקודות הוצל"פ במזרח ירושלים

מדוחות של מפקד יחידת הוצל"פ של מחוז ירושלים מיוני ומיולי 1996 עולה, כי פקודות המאסר במזרח ירושלים אינן מבוצעות כנדרש. על פי דוחות היחידה "עומק הפיגור בגבייה במזרח ירושלים אינו עומד בשום יחס למספר הצווים ולשיעור הצווים ביחס לכלל העיר". מהמסמכים עולה שמשטרת המחוז לא העמידה את האמצעים הדרושים לביצוע פעולות גבייה במזרח העיר. לא נמצאו מסמכים המעידים שניתנה תשומת לב ראוייה לדוחות האמורים. במועד סיום הביקורת טרם נקטה המשטרה אמצעים כלשהם לשיפור המצב.

כתובתה מינואר 1998 מסרה המשטרה, כי "בביקורות שערך מדור הוצל"פ/המטה הארצי ביחידת הוצל"פ ירושלים נתגלו ממצאים בדבר העדר ביצוע צווי מאסר במזרח ירושלים באופן רצוף ויעיל ... וכי בחודש נובמבר 1997 נקלט ביחידת הוצל"פ ירושלים שוטר לפעילות במגזר הערבי ...".

המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות

המרכז שבהנהלת בתי המשפט הוקם, כאמור, כדי לפתור את הבעיה של אי-גביית קנסות, אגרות והוצאות שנפסקו בבתי המשפט.

המרכז הוקם על פי חוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, התשנ"ה-1995 (להלן - חוק המרכז). בשנת 1996 התקין שר המשפטים תקנות לחוק -- תקנות המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, התשנ"ו-1996 - ונקבעו למרכז נוהלי עבודה פנימיים ונהלים לעבודתו עם מזכירות בתי המשפט.

המרכז מחולק למדורים: מדור פלילי, מדור תעבורה, מדור אגרות, מדור הוצאות ומדור חקירות. ביוני 1997 הועסקו בו 17 עובדים. במועד הביקורת עבדו במרכז גם סטודנטים שהועסקו באמצעות חברות כוח אדם.

מאז הקמתו יצר המרכז, בהתאם לחוק המרכז, כלים המאפשרים לו לקבל מידע מהגופים האלה: משרד הפנים, משרד הרישוי, המשטרה, חברת החשמל לישראל בע"מ ובזק, החברה הישראלית לתקשורת בע"מ.

על פי חוק המרכז, הכספים הנגבים באמצעות המרכז ייזקפו לחשבון הנהלת בתי המשפט במשרד המשפטים, וישמשו לתפעולה של מערכת בתי המשפט, ולא יועברו לחשבון אוצר המדינה כנהוג בכספים הנגבים בבתי המשפט.

במסגרת הנחיות שהופצו למזכירות בתי המשפט, קבע המרכז באפריל 1994, כי בשלב ראשון הוא יטפל רק בגביית קנסות ואגרות שהוטלו בגזרי דין שניתנו לאחר 1.1.92.

בתשובתה הסבירה הנהלת בתי המשפט, כי ההחלטה להתרכז בגבייה משנת 1992 ואילך התקבלה בשל אילוצים ובאישור שר המשפטים.

מאז הקמת המרכז ועד 30.6.97 סיים המרכז, כאמור, את הטיפול ב-18,687 תיקים וגבה יותר מ-22 מיליון ש"ח.

העברת הטיפול בגביית קנסות, אגרות

והוצאות מבתי המשפט למרכז

כאשר בית משפט גוזר קנס או ימי מאסר תמורתו, על מבצע העבירה לשלם את הקנס מיד, אלא אם קבע השופט אחרת. אם אינו משלם, על מזכירות בית המשפט להוציא נגדו פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס חתומה בידי שופט. שתבוצע בידי המשטרה.

מזכירות בתי המשפט אמורות להעביר למרכז כל תיק שמוצו בו ההליכים ליישום גזר הדין בדרך של הפקת פקודות מאסר עקב אי-תשלום קנס, אך גזר הדין לא בוצע או לא בוצע במלואו - דהיינו הקנס או הפיצוי למתלונן לא שולמו או לא שולמו במלואם, ופקודת המאסר עקב אי-תשלום קנס שהועברה למשטרה הוחזרה בלא ביצוע. מזכירות בתי המשפט אמורות להעביר למרכז גם תיקים שבהם לא שולמה המחצית השנייה של אגרת בית המשפט.

כאמור, העלתה הבדיקה, כי במזכירות בתי המשפט יש תיקים רבים שהיה צריך להעביר לטיפול המרכז, אך הם לא הועברו. בתי המשפט בירושלים ובחדרה לא העבירו למרכז את רוב התיקים שהיה ראוי להעביר, ובית המשפט בפתח תקווה לא העביר אליו כלל תיקים לגבייה.

בתשובתה מדצמבר 1997 מסרה הנהלת בתי המשפט, כי המרכז לגביית קנסות "בונה ממשק מחשוב אשר יאפשר העברת רשימת תיקים המיועדים למרכז באופן ממוחשב. על סמך רשימה זו יפנה המרכז למזכירות לקבלת החומר. בכך תמנע התקלה של חוסר טיפול המזכירות".

היקף הגבייה

המרכז החל בהתארגנות לפעולה עוד ב-1994. במהלך השנים הוא גיבש דרכי עבודה, פותחו בו אמצעי מחשוב וחל גידול בגבייה.

מאז הקמתו ועד 30.6.97 גבה המרכז יותר מ-22 מיליון ש"ח כמפורט להלן:

ס"ה	1-6/1997	1996	1995	1994	
4152518	515924	830532	1934267	*871795	קנסות שהוטלו במשפטים פליליים
1459697	601931	857766			קנסות שהוטלו בבתי משפט לתעבורה
16070170	5296240	7206478	3260984	306468	אגרות
649441	440760	130864	60885	16932	הוצאות
22331826	6854855	9025640	5256136	1195195	ס"ה

* כולל גם קנסות שהוטלו בבתי משפט לתעבורה (להלן - קנסות תעבורה).

מנתונים אלה עולה שמרבית הכנסות המרכז הן מאגרות בית משפט. יצוין שחלק נכבד מאגרות בית המשפט שולמו בידי גופים מוסדיים, כגון חברות ביטוח.

מהטבלה עולה שהסכום הכולל של האגרות שנגבו בשנת 1996 היה גדול בערך פי 8.7 מסכום הקנסות על עבירות פליליות (להלן - קנסות פליליים) שנגבו באותה שנה; וסכום האגרות שנגבו בששת החודשים הראשונים של שנת 1997 היה גדול פי 10 מסכום הקנסות הפליליים. על פי נתוני המרכז, סכום האגרות שנגבו בחודש יוני 1997 היה גדול פי 14 מסכום הקנסות הפליליים, ומכאן שיש גידול בגביית סכומי האגרות, לעומת סכומי הקנסות הפליליים.

בתשובתה מדצמבר 1997 מסרה הנהלת בתי המשפט, כי "הקף סגירת התיקים באגרות אינו משקף את כמות העבודה המושקעת במדור לעומת מדורים אחרים. באגרות אחוז גבוה מסגירת תיקים נובע מכך שהגביה שם יחסית קלה. מאחר ומדובר בגופים מוסדיים. בפלילי ותעבורה למרות היקפי העבודה במרכז, אחוז הסגירה נמוך יותר -- בשל קושי בהבאת תיקים לידי גמר, גם בשל האופי הייחודי של האוכלוסייה. באגרות קל יותר לפתוח תיקים מאחר ואין בעיית איתור החייבים. לכן מצטיירת תמונה כאילו מושקעת יותר עבודה באגרות, דבר שאינו נכון".

סמכויות גבייה

חוק המרכז מאפשר למרכז לגבות גם אגרות שהוטלו בבית דין לעבודה או בבית דין דתי וכן קנס מינהלי כמשמעותו בחוק העבירות המינהליות, התשמ"ו-1985. במועד הביקורת טרם הוחל בגביית אגרות וקנסות אלו.

מנהלת המרכז מסרה לנציגי משרד מבקר המדינה, כי הטיפול בנושאים אלו יבוצע במועד מאוחר יותר. בתשובתה מינואר 1998 מסרה הנהלת בתי המשפט כי "הנושא ייבדק במהלך 1998. טיפול בתיקים על פי חוק העבירות המינהליות דורש צו של שר המשפטים, והתארגנות נאותה בכ"א בציודי מחשוב ובשטחי דיור. הנושא על השלכותיו עומד על שולחנו של שר המשפטים מזה מספר חודשים".

מספר התיקים שהתקבלו במרכז

מאז הקמתו ועד 30.6.97 הועברו לטיפולו של המרכז 47,257 תיקים של חייבים שלא שולמו קנסות, אגרות והוצאות. באמצע יולי 1997 התקבלו במרכז, באמצעות יחידת המחשב של הנהלת

בתי המשפט, נתונים על עוד כ-54,000 תיקי תעבורה משנים קודמות שהקנסות שנקבעו בהם טרם שולמו.

להלן המספר המצטבר של התיקים שהתקבלו במרכז עד 31.1.96, עד 31.12.96 ועד 30.6.97 (לא כולל 54,000 תיקי התעבורה משנים קודמות):

תיקים שהתקבלו במרכז

עד 30.6.96	עד 31.12.96	עד 31.1.96	
9657	8808	6325	קנסות פליליים
7000	5055	2246	קנסות תעבורה
28799	24609	15592	אגרות
1801	1387	598	הוצאות
47257	39859	24761	ס"ה

לא כל התיקים שהתקבלו במרכז טופלו. להלן בטבלה מספר התיקים שהתקבלו במרכז וטרם טופלו, מספר התיקים שבהליכי גבייה, מספר התיקים שהטיפול בהם הופסק בלא שנעשתה גבייה (תיקים "מוקפאים"), ומספר התיקים שהטיפול בהם הסתיים לאחר גביית הקנס או האגרה (תיקים "סגורים"); עד 30.6.97:

התקבלו וטרם טופלו	בהליכי גבייה	מוקפאים	סגורים	ס"ה	
6621	2164	61	811	9657	קנסות פליליים
1242	3549	47	2162	7000	קנסות תעבורה
10129	3120	469	15081	28799	אגרות
228	906	34	633	1801	הוצאות
18220	9739	611	18687	47257	ס"ה
39%	21%	1%	39%	100%	

הטבלה מראה שהמרכז סיים את הטיפול ב-40% בלבד מהתיקים שהועברו אליו מאז הקמתו. מכאן שהוא עדיין נדרש להשלים פיגור של כמה שנים בגבייה.

יצוין שמספר התיקים שהתקבלו במרכז אינו משקף את כלל התיקים שגזר הדין בהם לא בוצע, ועדיין לא הועברו אליו התיקים האלה:

(א) אלפי תיקים שנמצאים במדורים הפליליים של מזכירויות בתי המשפט שחרף הנחיית המרכז טרם הועברו אליו.

(ב) תיקים שגזר הדין בהם ניתן לפני 1.1.92 והמרכז קבע, עוד בשנת 1994, כי "בשלב ראשון לא יטופלו". יצוין שעל הקנסות והאגרות שנקבעו בתיקים אלה לא חלה התיישנות.

(ג) 54,000 תיקי התעבורה שהועברו למרכז באמצעות יחידת המחשב של הנהלת בתי המשפט, שסכום הקנס המקורי בהם - ללא תוספות פיגור - הוא 750 ש"ח ויותר.

הטיפול בגבייה

בטיפול בגבייה עוסקים המדור הפלילי, מדור התעבורה, מדור האגרות ומדור ההוצאות. בראש כל מדור עומד ממונה, וברוב המדורים מועסק גם סגן ממונה ופקיד גבייה.

על פי הנחיית מנהל המרכז מאפריל 1994, על מזכירות בתי המשפט להעביר למרכז מסמכים מתיק בית המשפט ובכלל זה צילום של גזר הדין.

עם קבלת הנתונים ממזכירות בתי המשפט ורישומם במערכת המחשב של המרכז, על המדורים להפיק הודעה ראשונה לחייב ובה דרישה לתשלום החוב. על פי נוהלי העבודה שנקבעו לכל מדור, אם החוב אינו משולם, יש לשלוח בתוך 21 יום הודעה שנייה, במכתב רשום עם אישור מסירה; הודעה כזאת כוללת אזהרה. אם גם אחריה החייב אינו פורע את חובו, יש לנקוט נגדו צעדי אכיפה, כגון: עיקול רכב, עיקול חשבונות בנק וכיו"ב.

המדור הפלילי

למדור הפלילי מועברים תיקים מהמדורים הפליליים שבמזכירות בתי המשפט. המזכירות אמורות להעביר למרכז צילום כתב אישום, צילום גזר הדין ומכתב לוואי.

מאז הקמתו ועד 30.6.97 התקבלו במדור 9,657 תיקים שנקבעו בהם קנסות פליליים. המדור טרם החל לטפל ב-6,621 (כ-69%) מהתיקים האלה.

2,164 (כ-22%) מהתיקים הם בשלבי טיפול שונים, וחלקם מצויים במדור חודשים רבים ואף יותר משנה. המדור סיים את הטיפול ב-811 תיקים בלבד, כ-8.4% מכלל התיקים הפליליים שהתקבלו במרכז.

למספר זה יש להוסיף אלפי תיקים שניתן בהם גזר דין, שעדיין נמצאים בבתי המשפט ולא הועברו לטיפולו של המרכז, אף שגזר הדין בהם טרם בוצע או בוצע אך בחלקו.

לדעת משרד מבקר המדינה, על המרכז לפעול נמרצות לצמצום הפיגור ולהתחיל את הטיפול בתיקים הרבים שהתקבלו במדור הפלילי מאז הקמתו ועדיין לא טופלו.

מדור התעבורה

מדור התעבורה מרכז את גביית הקנסות שהוטלו בבית משפט השלום לתעבורה. מאז הקמת המרכז ועד 30.6.97 התקבלו בו 7,000 תיקי תעבורה. המרכז טרם החל לטפל ב-1,242 תיקים (כ-18%). 3,549 תיקים (כ-51%) נמצאים בשלבי טיפול שונים, והטיפול ב-47 תיקים (כ-0.07%) הוקפא. המדור סיים את הטיפול ב-2,162 תיקים – כ-31% מכלל התיקים שהתקבלו בו.

במהלך 1997 הסתיים המעבר לעבודה במחשב בבתי המשפט לתעבורה, והופק באמצעות המחשב מידע על כל הקנסות שהוטלו משנת 1990 ואילך וטרם שולמו, שסכומם המקורי הוא יותר מ-750 ש"ח.

הועלה שכ-54,000 קנסות כאלה טרם נגבו, ומדור התעבורה החל לטפל בגבייתם. במהלך החודשים יולי-ספטמבר 1997 הגדיל המדור את מספר התיקים שבטיפול מ-3,549 ל-6,514, ומספר התיקים שהטיפול בהם הסתיים גדל מ-2,162 ל-2,552.

גביית אגרות בית משפט

בתי המשפט גובים אגרות מכוח תקנות בית משפט (אגרות), התשמ"ח-1987 (להלן - תקנות בית משפט (אגרות)). סכום האגרה מחולק בדרך כלל לשניים: מחצית הסכום משולמת עם פתיחת ההליך בבית המשפט ואת המחצית השנייה יש לשלם לפני שלב ההוכחות וכתנאי להמשך ההליך. בתביעות בגין נזקי גוף יש הסדר אחר.

בתקנות בית משפט (אגרות), "פרק ב': האגרה ותשלומה", נקבע:

"(א) לא יזדקק בית המשפט לכל הליך, אלא אם כן שולמה בעד הסעד המבוקש בו האגרה הקבועה בתוספת הראשונה ואגרת הפרוטוקול ...

(ד) נזקק בית המשפט להליך ונתן בו פסק דין או החלטה, ומתברר כי האגרה לא שולמה, לא ייצא ולא יינתן העתק או עותק מפסק הדין או מהחלטה, אלא אם כן שולמה האגרה במלואה.

(ה) בית המשפט ימציא לחייב בתשלום אגרה כאמור בתקנת משנה (ד), דרישה לתשלום אגרה שהסכום הנקוב בה ישולם תוך שלושים ימים מיום הוצאתה.

(ו) דרישה לתשלום אגרה דינה כדין כל החלטה לתשלום כסף לטובת אוצר המדינה, וניתן לבצעה בהליכי הוצאה לפועל."

1. למעשה הטיפול של מדור האגרות מתרכז בגביית המחצית השנייה של אגרת בית המשפט, שלא שולמה כנדרש על פי תקנות בית משפט (אגרות). הועלה, כי מזכירויות בתי המשפט מעבירות לצדדים המתדיינים העתקים מאושרים מפסקי הדין גם אם לא שולמה המחצית השנייה של האגרה, בניגוד לתקנות. ברבים מתיקי בתי המשפט לא נמצאו אסמכתאות המעידות שהמזכירויות פנו אל הצדדים בדרישה לשלם את המחצית השנייה של האגרה.

2. משרד מבקר המדינה בחן רשימה של 264 חייבים בתשלום המחצית השנייה של האגרה שהמרכז שלח להם במהלך חודש פברואר 1997 הודעה ראשונה לתשלום. נמצא ש-120 (45%) מהחייבים היו חברות ביטוח; 25 חייבים היו גופים ציבוריים וחברות פרטיות; ו-119 היו אנשים פרטיים.

בדיקת קצב הטיפול בגביית האגרות מהחייבים שהיו כלולים ברשימה האמורה העלתה, כי ב-19.8.97 נותרו 46 חייבים בלבד, מהם 12 חברות ביטוח ו-9 חברות אחרות ומוסדות.

עוד הועלה שרק לאחד מהחייבים האלה רשם המדור עיקול רכב במחשב משרד הרישוי. יצוין, כי עיקול רכב אינו אלא רישום המועבר ממחשב הנהלת בתי המשפט למחשב של משרד הרישוי, ולביצועו אין צורך בהשקעת זמן רב ומשאבים רבים.

3. משרד מבקר המדינה בדק באוגוסט 1997 את תיקיהם של 22 חייבים שהמרכז שלח אליהם הודעה שנייה עוד בפברואר אותה שנה ואשר השלב הבא של הטיפול בחובם היה אמור להתבצע 21 יום לאחר מועד המשלוח של ההודעה. הועלה, כי לפחות ארבעה מהם היו רשומים במשרד הרישוי כבעלי כלי רכב, ואולם אף שבמועד הבדיקה כבר עברה חצי שנה מהמועד שבו נשלחה אליהם ההודעה השנייה, לא עיקל המרכז את כלי הרכב שלהם באמצעות רישום עיקול במחשב משרד הרישוי.

העברת תיקים לטיפול המרכז

משרד מבקר המדינה בדק במדור האזרחי שבבית המשפט המחוזי בירושלים 12 תיקים שניתן בהם פסק דין, אך המחצית השנייה של האגרה טרם שולמה, ולפיכך היה על בית המשפט להעביר למרכז את הטיפול בגבייתה.

הועלה כי שמונה מהתיקים לא הועברו לטיפולו של המרכז אף שהיה מקום להעבירם, שלושה תיקים הועברו והחוב נגבה, והטיפול בתיק אחד טרם החל, אף שהתיק הועבר למרכז עוד באוקטובר 1995.

טיפולו של מדור האגרות בגביית חובות

ביום 30.6.97 היו במרכז 13,718 תיקי אגרות שהחוב בהם טרם נגבה. מהם 10,29 תיקים שטרם טופלו; 3,120 תיקים בשלבים שונים של טיפול; ו-469 תיקים שהטיפול בהם הוקפא מסיבות שונות.

טיפולו של המרכז ברוב הגדול של התיקים שהיו בשלבי טיפול שונים התבטא במשלוח הודעה ראשונה והודעה שנייה בלבד, והוא מיעט לנקוט נגד החייבים פעולות אכיפה אחרות, כגון: רישום עיקול רכב במשרד הרישוי, עיקול חשבונות בנק ועיקול חפצים. במהלך יוני 1997 שלח המדור לשלושה חייבים בלבד הודעות כי הם צפויים לעיקול לאחר שלא נענו לשתי דרישות קודמות לתשלום החוב. במהלך החודשים ינואר-יולי 1997 שלח המדור רק 21 הודעות לבנקים ובהן דרישה לעקל כספים מחשבונות של חייבים.

רישום גבייה לטובת המרכז שלא כדין

בגזר דין שניתן ב-7.8.97 בבית המשפט המחוזי בירושלים הוטל על הנאשם לשלם קנס ב"סכום השווה לפי השער היציג הידוע ביום התשלום, לסך של 2 מיליון דולר של ארה"ב או שנתיים מאסר תמורתו. הקנס ישולם בשני תשלומים שווים בש"ח, בסכום השווה לפי השער היציג הידוע ביום התשלום לסך של מיליון דולר של ארה"ב כל אחד. התשלום הראשון יבוצע תוך 30 יום מהיום והתשלום השני יבוצע תוך 90 יום מהיום...".

פרקליטות מחוז ירושלים העבירה את פסק הדין למרכז לגביית קנסות. ב-11.8.97, ארבעה ימים לאחר מתן גזר הדין, נפתח לחייב תיק במרכז, ובו נרשם שסכום הקנס בשקלים הוא 7,066,000 ש"ח, שווה ערך ל-2 מיליון דולר. עוד באותו יום נגבה החוב באמצעות העברה בנקאית מחשבון נציבות מס הכנסה (שם הוחזקו כספים מעוקלים של הנאשם) לחשבון המרכז.

חוק המרכז קובע, כי "חוב שלא שולם במועדו ייגבה באמצעות גובה שמינה מנהל המרכז". אולם במקרה זה קבע בית המשפט שהמועד הראשון לתשלום יהיה 30 יום ממתן גזר הדין, ומכאן שלא חל כל פיגור במועד התשלום.

לדעת משרד מבקר המדינה פרקליטות מחוז ירושלים לא היתה צריכה להעביר למרכז את הטיפול בגביית החוב, ולא היה מקום שהמרכז יטפל בגבייתו.

יצוין כי חוק המרכז קובע כי: "... כספי החובות שנגבו לפי חוק זה, למעט פיצוי כאמור בפסקה (6) להגדרת 'חוב' שבסעיף 1, ייזקפו לחשבון הנהלת בתי המשפט במשרד המשפטים. לצורכי תפעולה של מערכת בית המשפט".

יוצא אפוא שבשל החיפזון הלא-מוצדק שבהעברת גביית הסכום האמור לטיפול המרכז, נזקף הסכום הגדול דלעיל לזכות הנהלת בתי המשפט במקום לזכות אוצר המדינה כפי שצריך היה אילו טופל העניין כראוי.

לדעת משרד מבקר המדינה יש לתקן את רישום הסכום: למחוק כספים אלו מחשבון הנהלת בתי המשפט ולזכות את "אוצר המדינה", כפי שנרשמים הקנסות המשולמים בקופת בית משפט.

בתשובתה מפברואר 1998 מסרה פרקליטות המדינה: "אנו סברנו, מחוסר ידיעה, כי המרכז לגביית קנסות ואוצר המדינה - היינו הך הם. וכי אין לנו, אפוא, התנגדות לרישום הסכום ולזיכוי 'אוצר המדינה' כמוצע בסיפא טיטת הביקורת...".

זה שנים רבות יש בבתי המשפט הזנחה בכל הקשור לגביית קנסות, אגרות והוצאות משפט. מבדיקת ביצוע גזרי דין בבתי משפט עולה תמונה עגומה. גזרי דין רבים אינם מבוצעים, או אינם מבוצעים במלואם במשך שנים, בשל אי-הקפדה של מזכירות בתי המשפט על ביצוע נוהלי עבודה, או בשל העדר נוהלי עבודה, בהנהלת בתי המשפט.

כדי לפתור בעיה זו, הוקם בשנת 1994 המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות. בתוך פרק זמן של כשלוש שנים נחקק חוק המרכז, הותקנו תקנות, גובשו נוהלי עבודה, הוקמה מערכת ממוחשבת לאכיפת הגבייה ופותחו אמצעים ממוחשבים המאפשרים למרכז ליצור קשר ישיר עם גופים שונים לשם קבלת מידע העשוי לסייע בגבייה.

הפעלת המרכז היא גורם מרתיע אשר יש בו כדי לשנות את יחסם של האזרחים, ובעיקר תאגידים, מפני אי-תשלום קנסות, אגרות והוצאות שפסקו להם בתי המשפט.

מאז הקמתו סיים המרכז את הטיפול בגביית חובות שנפסקו בקרוב ל-19,000 תיקים. המרכז נאלץ להתמודד עם פיגור של שנים רבות בגבייה והחל לטפל בגביית קנסות, אגרות והוצאות שנפסקו משנת 1992 ואילך. כך שקנסות מהעבר היותר רחוק הם בגדר חובות אבודים, מבחינת אוצר המדינה. במרכז עדיין מצויים תיקים רבים שהטיפול בהם טרם החל. כמו כן מצויים בבתי המשפט תיקים רבים שטרם הועברו לטיפולו.

אי-הקפדה על ביצוע גזרי דין פוגעת בשלטון החוק. על הנהלת בתי המשפט לוודא שעובדי מזכירות בתי המשפט יפעלו לביצוע גזרי הדין ולעשות לתיקון הליקויים בכל העניינים שהועלו בביקורת, ובהם: הזנת גזרי הדין למערכת הממוחשבת, הפקת פקודות מאסר, העברת פיצוי למתלונן, העברת תקבול שנגבה לזכות רשויות מקומיות או ועדות לתכנון ולבנייה, רישום הערת אזהרה בפנקס רשם המקרקעין, ורישום שלילת רישיונות נהיגה.

בעקבות הביקורת תוקנו חלק מהליקויים שהועלו: מזכירות בתי המשפט הפיקו והעבירו למשטרה פקודות מאסר שלא טופלו זמן רב; הועברו למרכז תיקים בהם נפסק פיצוי למתלונן שטרם שולם; תוקן הרישום של קנסות שנגבו לטובת רשויות מקומיות וועדות לתכנון ולבנייה ושלא הועברו אליהן בעבר; מזכירות בית משפט השלום בירושלים החלה לקבל מהמשטרה ומשירות בתי הסוהר הודעות על פקודות מאסר שבוצעו; כמו כן סוכם במזכירות בית המשפט בירושלים על דרך העברת ההודעות בעניין צווי הריסה לרשם המקרקעין.

על הנהלת בתי המשפט והמשטרה להכין נוהל מסודר לטיפול בפקודות מאסר, שבו ייקבע, בין השאר, מה יהיה משך תוקפה של פקודת מאסר עקב אי-תשלום קנס, וכן עליה לקבוע שיטה למעקב אחר ביצוען של פקודות המאסר.